

je v editovaných písemnostech zastoupen především Ludvíkův dlouholetý zápas s papežskou mocí. Mnoho listin se tak týká jednání s papežem Benediktem XII. ohledně zrušení klatby a interdiktu, který nad Ludvíkem Bavořem a jeho spojenci vyhlásil předchozí papež Jan XXII. Edice mimo jiné obsahuje tři významné dokumenty z roku 1338, které vymezují mocenský a právní vztah mezi císařem a papežem a také povahu moci a legitimity císaře v Říši (*Fidem catholicam, Licet iuris, Rhenser Weistum*). Další významnou skupinu dokumentů tvoří listiny týkající se diplomatických jednání s francouzským králem Filipem VI. a anglickým králem Eduardem III. ohledně spojení. Četné listiny se týkají také složitých vztahů Ludvíka Bavořa k Janovi Lucemburskému a vůbec celému lucemburskému rodu.

Edice je zpracována podle standardních pravidel platných pro novější svazky MGH, jednotlivé záhlavní registry obsahují podrobné odkazy na prameny (včetně údajů o pečetích a kancelářských poznámkách), starší edice a regesta. Doprovodný aparát tvoří vedle soupisu institucí, kde jsou uloženy předmětné písemnosti, také soupis zkratek, literatury a závěrečný rejstřík osobních jmen a zeměpisných názvů.

Druhý z vydaných svazků se věnuje listinnému materiálu z doby vlády Karla IV. a zachycuje období 1357–1359. Karlovy listiny jsou vydávány v chronologické řadě v rámci *Constitutiones* od roku 1910, kdy byla publikována první část osmého svazku. Datem Karlova úmrtí bude tato řada MGH ukončena. Také v tomto případě byl nový svazek vydán se značným odstupem od předešlého dílu (1978–1988 a 1992 rejstříky) a byl zakončen edicí Zlaté buly (1356/57). V úvodu editoři objasňují některé okolnosti obnovení edičních prací (mj. znovuuštění pracoviště MGH v Berlíně v roce 1994) včetně diskuze nad koncepcí dalšího pokračování *Constitutiones* pro dobu Karla IV. Hlavní otázkou jsou kritéria, která musí dokumenty splňovat, aby mohly být zařazeny do dané edice zpřístupňující zejména panovnícké listiny jako abstraktní právní, resp. normativní texty; stručně se v této souvislosti zabývají sémantikou výrazu *Verfassung*, a tedy tím, co vlastně z právních, resp. ústavních dějin tento pojem zahrnuje.

Edice obsahuje celkem 597 chronologicky řazených položek (a čtyři dodatky) převážně v podobě plných textů, z nichž většinu tvoří různá privilegia, mandáty a listy vydané císařskou kanceláří. Jen menší část zařazených listin má jiného vydavatele, a to zejména z řad kurfiřtů a říšských knížat. Jazykem vydaných listin je převážně latina a němčina, výjimečně také francouzština.

Mezi dokumenty se pochopitelně nacházejí četná bohemika, na která je ovšem pouze odkazováno, pokud se týkají čistě českých zemí a jsou zařazena v ediční řadě RBM. Stejně tak je odkazováno i na jiné specializované edice, jakou je například ediční řada *Urkundenregesten zur Tätigkeit des Deutschen Königs- und Hofgerichts*. Součástí edice je vedle soupisu příslušných archivů (včetně několika českých) také soupis zkratek, literatury, rejstřík osobních jmen a zeměpisných názvů a rejstřík latinských, německých a francouzských výrazů.

Oba publikované svazky představují významný přínos nejen k poznání právních a ústavních dějin Svaté říše římské, ale i širšího evropského prostoru ve 14. století.

DALIBOR JANIŠ

Urkundenregesten zur Tätigkeit des Deutschen Königs- und Hofgerichts bis 1451. Band 10. Die Zeit Karls IV. 1372–1378, ed. Ekkehard ROTTER, Böhlau Verlag, Köln – Weimar – Wien 2014 (= Quellen und Forschungen zur höchsten Gerichtsbarkeit im alten Reich, Sonderreihe)

600 s., ISBN 978-3-412-22435-6

Jedním z významných prvků vladařských pravomocí středověkých římských králů a císařů byla jejich pravomoc soudní. Její formování spadá již do franského období, pevnější podobu získala za Fridricha II., který při dvorském soudu zřídil úřad dvorského soudce. Ediční řada vydávaná Akademií věd a literatury v Mohuči, která formou listinných registů zpřístupňuje v chronologické řadě dokumenty týkající se dvorského soudnictví římsko-německých panovníků, je relativně nová, neboť první svazky byly publikovány ve druhé polovině osmdesátých let 20. století. Edice pokrývá časové období od nástupu Konráda I. na trůn v roce 911 až do roku 1451, kdy byl dvorský soud nahrazen soudem komorním, který ale na rozdíl od roku 1495 zřízeného říšského komorního soudu zůstal součástí panovníckého dvora. Jednotlivé svazky nebyly publikovány přísně chronologicky, edice v současné době dospěla svým 16. svazkem v úplnosti k roku 1406.

Recenzovaný svazek zahrnuje závěrečná léta vlády Karla IV. a vyplnil tak mezeru mezi předchozími čtyřmi karlovskými svazky publikovanými v letech 1990–2003 a čtyřmi svazky z doby

Václava IV. (2001–2008). Jeho editor Ekkehard Rotter vydal již dva díly regest z doby Václava IV. a podílel se i na několika starších svazcích. Úvodní studie stručně představuje některé aspekty fungování panovnícké soudní praxe ve sledovaném období, tedy v posledních sedmi letech vlády Karla IV. Autor podává přehled soudních zasedání v jednotlivých letech (některá se výjimečně protáhla i na více dní), přičemž někdy se konala i bez osobní přítomnosti císaře. Samostatná pozornost je věnována osobám dvorských soudců a jejich roli při zastupování panovníka. S ohledem na charakter edice je podrobněji popsána a analyzována praxe spojená s vydáváním příslušných listin, včetně způsobu zpečetění a typologie jednotlivých kusů (rozsudky, mandáty apod.). Pozornost je v této souvislosti věnována také dvorským notářům, písařům a registrátorům.

Edice zahrnuje celkem 524 písemností, z nichž 382 tvoří listinné originály, 109 kusů opisy a 8 kusů původní koncepty. Samotné listiny jsou zpracovány v podobě velmi podrobných regestů s přesnými a výstižnými překlady či četnými citacemi původního textu listin. U každého regestu je v závěru uvedeno uložení písemnosti a odkaz na starší edice a regesta (nově bylo zpřístupněno 182 listin, 44 z nich není známo ani ve starších regestech). Kromě soupisu literatury, zkratk a archivů obsahuje svazek také spojený rejstřík osobních jmen a zeměpisných názvů a věcný rejstřík.

Zpracovaná regesta zřetelně ukazují na příkladu římsko-německého vladaře roli panovníka jako nejvyššího soudce a fungování jeho dvorského soudu i prolínání právních a politických řešení při správě Říše. Přestože je edice zaměřena na říšské dějiny a vzhledem k faktu, že císařská jurisdikce přímo nezasahovala do českých zemí, obsahuje se ohledem na osobu panovníka četné informace k jeho vládní praxi a řadu detailů k dějinám českých zemí.

DALIBOR JANÍŠ

Pavel HRUBOŇ – Richard PSÍK, *Kancelářské poznámky na papežských listinách v období 1378–1417 na příkladu listin dochovaných v moravských archivech*, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava 2013

198 s., ISBN 978-80-7464-256-2

Publikace vznikla do jisté míry jako „vedlejší produkt“ při přípravě ediční řady *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419)*. Metodicky vychází z projektu „Censimento Bartolini“, tj. ze soupisu všech v originálu dochovaných papežských listin od pontifikátu Inocence III. až do volby Martina V. (1197–1417), který je od sedmdesátých let 20. století pod záštitou Mezinárodní komise pro diplomatiku zakotven v řadě *Index Romanorum pontificum* (dosud sedm svazků podle historických zemí nebo velkých archivů, převážně pro německé země). Soupis originálů ústrojně doplňuje primární dochování písemností v řadě papežských register, které jsou ovšem pro jednotlivé pontifikáty doloženy v rozdílné míře.

Autoři si předsevzali revidovat početné omyly a nepřesnosti ve starších domácích edicích a zároveň upozornit na význam kancelářských poznámek pro poznání úřední praxe a personálu papežských úřadů v době schismatu (1378–1415). Za základ jim slouží poznámky na listinách v moravských archivech (s originály pouze v Moravském zemském archivu v Brně, Archivu města Brna a Zemském archivu v Opavě – pobočka Olomouc), nicméně důslednou komparací s dosud vyšlými svazky *Censimenta* dospívají k obecnějším závěrům. V prvním bloku (s. 11–38) je představena typologie papežských listin a listů na přelomu 14. a 15. století, struktura a personál papežské kanceláře a zvláště odlišné způsoby expedice papežských písemností v závislosti na kuriálních úřadech (kancelář – *expeditio per cancellariam*, komora – *e. per cameram*, zřídka soudní dvůr /*audientia*/ – *e. per viam correctoris*), které jsou velmi dobře sledovatelné právě na poznámkách. V druhé, klíčové části (s. 39–95) podávají autoři minuciézní rozbor všech kancelářských poznámek a sledují jejich umístění na listině a význam (s. 40, 71 – schematické zobrazení 23 pozic poznámek na líci, rubu a pod plikou písemnosti). Pro editory dalších svazků jsou přínosné především úvahy o taxačních poznámkách pod plikou (s. 52–54), o audienčních značkách na lící straně v pravém rohu (s. 63–65) a o značném vzestupu expedice graciálních listin